

УДК 37.013.44 : 81.373.45

Свіренчук Ірина Алімівна

Національний технічний університет України «КПІ»

ІНШОМОВНА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА

**КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК ФАКТОР УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯ**

Педагогіка

Анотація. Стаття висвітлює проблему формування іншомовної професійно-технічної компетентності. Оскільки активні інтеграційні процеси в постіндустріальному суспільстві сприяють інтенсивному зростанню міжнародної мобільності спеціалістів, здатність професійно компетентно вирішувати робочі питання в ситуаціях іншомовного спілкування відіграє важливу роль в діяльності технічних фахівців. У статті приділяється увага компетентнісному підходу в навчанні, розширюється його поняття та висвітлюються проблеми, що знаходяться в рамках його реалізації. Особлива увага приділяється компетентності і компетенції, дається їх визначення та характеристики. У статті наводяться ключові компетенції, якими мають володіти молоді європейці. Також надаються та уточнюються поняття «комунікативна компетентність» та «професійна компетентність», розглядаються складові комунікативної компетенції, оскільки, згідно з сучасною концепцією навчання іноземних мов, пріоритетною метою процесу навчання є саме формування комунікативної компетенції. Комунікативна компетентність розглядається як одна із складових професіоналізму, яка включає в себе знання іноземної мови та високий рівень культури мови.

Ключові слова: іншомовна професійно-технічна компетентність, компетенція, компетентність, компетентнісний підхід.

Метою сучасної вищої професійної освіти є формування такого фахівця, який зможе самостійно орієнтуватися в умовах науки і виробництва, що швидко змінюються, і здійснювати успішну професійну діяльність в динамічному постіндустріальному суспільстві.

Процеси глобалізації в різних сферах життя, а також активні інтеграційні процеси в постіндустріальному суспільстві сприяють інтенсивному зростанню міжнародної мобільності спеціалістів. Однак це зростання певною мірою стримується, тому що фахівці не володіють іноземними мовами на достатньому рівні. У динаміці мовних контактів при домінуванні англійської мови зростає її соціальне значення і комунікативний статус як засобу доступу до всесвітніх інформаційних ресурсів і професійної самореалізації.

Здатність професійно компетентно вирішувати робочі питання в ситуаціях іншомовного спілкування відіграє важливу роль в діяльності технічних фахівців, оскільки більшість випускників технічних учбових закладів працюють в умовах міжнародного спілкування.

Практика та досвід наукових досліджень свідчать, що підготовка майбутніх інженерів у вищому навчальному закладі спрямована, в першу чергу, на отримання професійних знань, а комунікативна компетентність не завжди вважається майбутніми інженерами важливою умовою їхньої ефективної професійної діяльності. Вимоги ведучих компаній включають, крім обов'язкового диплому про вищу освіту, володіння іноземною мовою (як правило, англійською), високий рівень комунікативних здібностей та вміння домовлятися. Отже, іншомовна професійно-технічна компетентність висувається як системний фактор успішної професійної діяльності інженера. Однак рівень формування такої компетентності в результаті навчання у ВНЗ залишається незадовільним, про що свідчить той факт, що значна кількість випускників стикається з труднощами під час проходження усної співбесіди іноземною мовою. Крім того, в масовій практиці в процесі навчання іноземної мови не завжди достатньо

враховується можливість отримувати знання разом з розвитком особистих якостей, таких як впевненість та мотивація. За такої ситуації стає актуальною необхідність конкретизації складу і структури іншомовної професійно-комунікативної компетентності як мети навчання, пошуку інструментів діагностики та ефективних шляхів її формування.

В сучасному філософському аспекті увага акцентується на ціннісній орієнтації, що стосується й системи вищої професійної освіти. Окрім знань, також необхідні цінності, які структурують та ієрархізують наше знання та цілі. Без цінносної ранжировки знання іноді призводять до негативних наслідків [1]. Це більш ніж актуально для професійної освіти, оскільки фахівець повинен розуміти можливі негативні наслідки своєї професійної діяльності.

Для вирішення завдань покращення інженерної освіти в країнах Європи міжнародними організаціями, такими як Європейська спілка інженерної освіти (European Society for Engineering Education SEFL) та Конференція Європейських шкіл передової інженерної освіти (CESAER), рекомендується використовувати критерії для оцінювання інженерних програм, що базуються на результатах навчання спеціалістів.

Спеціаліст повинен бути готовим до створення нового в сфері своєї професійної діяльності і успішно діяти в ситуації невизначеності, виявляючи творче мислення. Як наголошував А. Вербицький [2], для сучасного фахівця важливо вирішувати проблеми, а не задачі з готовими відповідями. З огляду на це особлива увага приділяється саме компетентнісному підходу в освіті. Аспекти реалізації компетентнісного підходу відображені в роботах багатьох сучасних дослідників (Н. Бібик, Л. Ващенко, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, В. Байденко, А. Вербицький, І. Зимня, В. Краєвський тощо).

Компетентнісний підхід – це підхід, який акцентує увагу на результаті освіти, де під результатом вважається не сума засвоєної інформації, а спроможність людини діяти в різних проблемних ситуаціях.

Від людини, яка навчається, вимагається постановка самого завдання, проектування і оцінка нового досвіду, рефлексія і контролювання її дій.

За умов компетентнісного підходу важливим вважається не тільки вміння людини оперувати знаннями, але й її здатність швидко приймати рішення, пристосовуватися до ситуації, в якій вона опинилася, використовувати інформацію, вчитися протягом усього життя.

Як вважає О. Пометун, компетентнісний підхід передбачає спрямованість освітнього процесу на формування базових та предметних компетентностей особистості [3].

Ю. Мальований розглядає компетентнісний підхід як процес формування в учнів певних компетентностей, завдяки яким особистість має здатність діяти в різних ситуаціях і нести відповідальність за свої дії [4].

Компетентнісний підхід в інженерній освіті -- це описання результатів навчання за допомогою номенклатури компетенцій майбутнього спеціаліста.

Як вважає Т. Гребенюк [5], сьогодні перед професійною освітою в рамках реалізації компетентнісного підходу стоять три проблеми:

1. Розробка номенклатури компетенцій для спеціалістів;
2. Критерії оцінки рівня розвитку різних видів компетентностей;
3. Педагогічне забезпечення розвитку компетентностей.

Сьогодні вченими різних галузей науки вивчається комплекс проблем, пов'язаних з поняттям компетентності: залежність професійної компетентності від інтелектуальних якостей особистості; професійна компетентність як готовність до професійної діяльності; концепція професіоналізму та професійної компетентності тощо.

У сучасній компетентносній концепції професійної освіти категорія діяльності відіграє визначальну роль, оскільки дозволяє визначити поняття компетенції і компетентності. Дослідники вважають, що всі

компетентності (учбові, професійні, і соціальні) формуються, розвиваються і проявляються в діяльності.

Діяльність – форма психічної активності суб'єкта, що спрямована на пізнання та перетворення світу і самої людини [6, с. 71].

Компетентність – (від лат. Competence -- належний, здатний) – міра відповідності знань, вмінь та досвіду осіб певного соціального статусу реальному рівню складності завдань, які вони виконують, і проблем, які вони вирішують. На відміну від терміну «кваліфікація», компетентність включає, окрім професійних знань і вмінь, які характеризують кваліфікацію, такі якості як ініціатива, співробітництво, здатність працювати в групі, комунікативні навички, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, відбирати та використовувати інформацію [7, с. 130].

Т. Вольфовська вважає, що компетентність – це необхідний людині рівень досвіду взаємодії, який дає можливість успішно функціонувати в суспільстві, враховуючи її здібності і соціальний статус [8].

С. Бондар розуміє компетентність як «набір специфічних компетенцій різного рівня» [9], а В. Болотов розглядає компетентність як якість індивіда, «складний синтез когнітивного, предметно-практичного і особистісного досвіду» [10].

Таким чином, категорія «компетентність» характеризує не знання людини в окремій галузі і вміння їх використовувати, а комплексний ресурс особистості, який забезпечує ефективну діяльність в професійному середовищі, який дозволяє усвідомити особисту відповідальність за результати цієї діяльності і необхідність її постійного покращення. Компетентність являє собою системну якість фахівця, яка виникає, проходить становлення, розвивається в процесі навчання (діяльності) і покращується в процесі освоєння практичної діяльності.

Здатність і готовність використовувати знання в професійній діяльності передбачає мобілізацію внутрішніх (знань, видів діяльності, особистих якостей) та зовнішніх (інформаційних, людських тощо) ресурсів

людини, що дає можливість говорити про інтегративну природу компетентності і розглядати її як інтегративну складову кваліфікації.

С. Зигмантович розглядає компетентність як інтегровану якість особистості, яка виявляється в діяльності, що базується на набутих в процесі навчання знаннях та досвіді [11].

Інтегрований характер компетентності визначається тим, що вона відноситься до людської діяльності, яка базується на різних якостях особистості

Таким чином, компетентність:

- на відміну від елементів функціональної грамотності, дозволяє вирішувати конкретні завдання та проблемні ситуації;
- на відміну від навичок, усвідомлена, має особистісно-діяльнісний характер;
- на відміну від умінь, має здатність застосовувати комплекс знань, вмінь і видів діяльності стосовно визначеного міждисциплінарного кола питань;
- на відміну від знань, існує в формі діяльності, а не інформації про неї;
- є інтегрованою, покращується в процесі інтегрування з іншими компетентностями.

Будучи інтегрованим утворенням, будь-яка компетентність не зводиться до окремих якостей особистості чи до окремих знань, вмінь і навичок. Вона відображає не тільки той потенціал, що є в людини, і здатність його використовувати в діяльності, але й породжує нові явища, що дозволяють людині засвоювати соціальний досвід і саморозвиватися, йти шляхом творчості. Саме тому ми можемо розглядати компетентність як психічний феномен. В. Сафонова та А. Хуторський розділяють поняття «компетентність» і «компетенція» на основі співставлення загального, яке формується в процесі освіти і надається тому, хто вчиться, як вимога до підготовки (компетенція), та індивідуального, набутого в результаті

процесу навчання, яке розглядається як якість особистості (компетентність). Отже, поняття «компетентність» визначається як здатність людини до практичної діяльності, «компетенція» -- як змістовний компонент даної здатності у вигляді знань, умінь, навичок.

Hutmacher W. наводить прийняте Радою Європи визначення п'яти ключових компетенцій, якими повинні володіти молоді європейці:

- політичні і соціальні компетенції, такі як здатність брати на себе відповідальність, брати участь у прийнятті групових рішень, вирішувати конфлікти мирним шляхом, підтримувати і поліпшувати демократичні інститути;

- компетенції, пов'язані з життям в полікультурному суспільстві. Щоб контролювати прояви расизму і ксенофобії і розвиток нетолерантності, освіта повинна навчити молодих людей міжкультурним компетенціям, таким як прийняття відмінностей, повага до інших і вміння жити з людьми інших культур, мов та релігій;

- компетенції, які відносяться до володіння усною та письмовою комунікацією, що особливо важливі в роботі в соціальному житті, наголошуючи на те, що тим людям, які не володіють ними, загрожує соціальна ізоляція, Тому усе більш нагальною є потреба вивчення більш ніж однієї іноземної мови;

- компетенції, пов'язані з підвищенням поінформованості суспільства. Володіння цими технологіями, розуміння їхнього застосування, слабких та сильних сторін і способів критичного судження щодо інформації, яка розповсюджується масмедійними засобами та рекламою;

- здатність вчитися протягом усього життя, як в професійному, так і в соціальному контексті [12].

Зміст освіти повинен являти собою дидактично адаптований соціальний досвід вирішення пізнавальних, світоглядних, моральних,

політичних та інших проблем, а предметні галузі повинні бути організовані з метою створення дидактичних умов для розвитку певних компетентностей.

Але для створення умов і дидактичного забезпечення компетентно організованого професійного навчання необхідно мати чітку уяву про сутність, структуру та склад тієї чи іншої компетентності.

Переходячи до постіндустріального суспільства, відбувається значне розширення масштабу культурної взаємодії, у зв'язку з чим особливого значення набувають фактори комунікабельності та толерантності. Умовою успішної професійної та соціальної діяльності людини є необхідність оволодіння усною та письмовою комунікацією і більш ніж однією мовою. Як наслідок, в системі освіти актуалізується необхідність формування іншомовної комунікативної компетентності будь-якого спеціаліста.

Комунікативна компетентність в педагогіці розглядається як одна із складових професіоналізму, що включає в себе володіння іноземною мовою та високий рівень культури мови.

Комунікативна компетентність – це вміння ставити та вирішувати певні комунікативні завдання: визначати цілі комунікації, оцінювати ситуацію і брати до уваги наміри та способи комунікації партнера (партнерів), обирати адекватні стратегії комунікації, бути готовим до осмисленої зміни своєї мовної поведінки.

Комунікативна компетентність – це організована система. У ній досягається єдність «мова-мовлення» як засіб (мова) і спосіб (мовлення) її реалізації. Вона відноситься до класу інтелектуальних здібностей індивіда. Сферою прояву цих можливостей є процес діяльності. Комунікативна компетентність виступає інтегральною якістю, що включає в себе загальну культуру та її особистий прояв у професійній діяльності.

Комунікативна компетентність по праву може вважатися провідною, оскільки від наявності (або відсутності) комунікативної компетентності залежить рівень професіоналізму спеціаліста.

Л. Гейхман у своїй роботі проаналізувала різні трактування поняття «іншомовна комунікативна компетентність», на основі чого було зроблено висновок, що це поняття включає можливість і готовність здійснювати іншомовне спілкування в означених програмою вимогах до комплексу специфічних для іноземної мови знань, вмінь, навичок (лексичних, граматичних, фонетичних), а також вміння досягати взаєморозуміння в процесі спілкування тощо. [13].

Професійна компетентність – формування на базі загальної освіти таких професійно значущих для особистості і суспільства якостей, що дозволяють людині найбільш повно реалізувати себе в конкретних галузях трудової діяльності, які відповідають суспільно необхідному розділенню праці та ринковому механізму стимулювання [7, с.262].

Отже, можна зробити висновок, що іншомовна професійно-комунікативна компетентність – це здатність і готовність здійснювати іншомовне спілкування, вміння досягти взаєморозуміння в процесі спілкування, що дозволяє людині найбільш повно реалізувати себе в різних галузях трудової діяльності.

Згідно з сучасною методикою навчання іноземних мов, основною метою процесу навчання є формування комунікативної компетенції.

У теорії навчання мов поняття «комунікативна компетенція» першим ввів D. Hymes [14]. Н. Гез, характеризуючи сутність комунікативної компетенції, визначає її як здатність правильно використовувати мову в різних соціально-детермінованих ситуаціях. Він також вважає, що, крім знань про мову, комунікативна компетенція включає в себе вміння співвідносити мовне висловлювання відповідно до ситуації спілкування з розумінням взаємовідносин сторін, що спілкуються, а також вміння правильно організувати мовне спілкування з урахуванням культурних і соціальних норм комунікативної поведінки [15].

Згідно з директивою Ради Європи про загальноєвропейські компетенції володіння іноземними мовами, виділяються три складові

комунікативної компетенції: лінгвістична, соціолінгвістична і прагматична. Лінгвістична компетенція включає знання лексики, фонології, синтаксису і розглядає мову як систему незалежно від соціального і функціонального контексту. Важлива роль відводиться когнітивній організації збереження знань (асоціативному розташуванню лексики і вміння її активувати в потрібний момент). Все це дозволяє порівняти її з граматичною компетенцією. Соціолінгвістична компетенція відображає рівень знайомства з соціокультурним аспектом використання мови (правила ввічливості, норми стосунків між різними поколіннями, класами, соціальними групами представників різних культур). Прагматична компетенція розкриває функціональний аспект комунікації. Отже, компонентами комунікативної компетенції є:

- лінгвістична компетенція (знання лексики, граматики, семантики, орфографії, орфоепії);
- соціолінгвістична (лінгвістичні маркери соціальних відносин, правила ввічливості, вирази народної мудрості, національні та соціальні відмінності, діалекти і акценти);
- прагматична (дискурсивний, функціональний аспект).

В сучасній науці існує декілька класифікацій комунікативної компетенції. Варто зазначити, що деякі компетенції визначаються авторами різними термінами, але адекватні за змістом.

Аналізуючи компоненти комунікативної компетенції, Н. Гез виділяє: вербально-когнітивну компетенцію -- здатність обробляти, групувати, запам'ятовувати та, за необхідності, згадувати знання, фактичні дані, застосовуючи мовні означення; лінгвістичну компетенцію - здатність сприймати та продукувати правильні в мовному відношенні речення за допомогою засвоєння мовних знань і правил їхнього поєднання; вербально-комунікативну компетенцію – здатність враховувати при мовному звертанні контекстуальну доречність та вживаність мовних одиниць для реалізації когнітивних і комунікативних функцій.

О. Соловова визначає такі компоненти комунікативної компетенції [16]:

- 1) лінгвістична компетенція (оволодіння лексикою, фонетикою, граматиною);
- 2) соціолінгвістична компетенція (здатність здійснювати вибір мовних форм, використовувати їх та змінювати в контексті);
- 3) соціокультурна компетенція (готовність і здатність до ведення діалогу культур);
- 4) стратегічна компетенція (здатність ставити завдання спілкування і досягати поставленої мети);
- 5) дискурсивна компетенція (здатність організації мови, вміння вибудувати її логічно, послідовно і переконливо);
- 6) соціальна компетенція (готовність і потреба взаємодіяти з іншими людьми, вміння поставити себе на місце іншого).

Виходячи з того, що комунікативна компетенція – це комплексне поняття, Р. Мільруд [17, с.18] ділить її на два основні компоненти: знання про мову і знання про те, як користуватися мовою, які, в свою чергу, він розділяє на компетенції. Отже, комунікативна компетенція – це :

1. Знання про мову
  - граматична компетенція (знання лексики, граматики, фонетики);
2. Знання про те, як користуватися мовою
  - прагматична компетенція (знання про те, як будувати висловлювання і досягати комунікативної мети);
  - стратегічна компетенція (знання про те, як будувати висловлювання за різних обставин);
  - соціокультурна компетенція (відповідність соціокультурним нормам, тобто знання етикету, національних особливостей, цінностей іншої культури тощо).

Виходячи з вище зазначеного, можна зробити висновок, що, не зважаючи на суттєві структурні розходження в класифікаціях комунікативної компетенції, є три її основні аспекти: лінгвістичний, соціо-стратегічний і когнітивний.

Комунікативна компетентність є провідною в навчанні іноземних мов, так як від її наявності чи відсутності залежить рівень професіоналізму фахівця.

Використана література:

1. Давидович В. Судьба философии на рубеже тысячелетий // Вестник высшей школы. - 2003. - №3 - С.4-15.
2. Вербицкий А.А. Новая образовательная парадигма и контекстное обучение: Монография. - М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 1999. - 75с.
3. Пометун О. Запровадження компетентнісного підходу – перспективний напрям розвитку сучасної освіти. –[http:// visnyk.iatp.org ua](http://visnyk.iatp.org.ua).
4. Мальований Ю. Післямова до стандарту//Шлях освіти. – 2005. – С. 2-4.
5. Гребенюк Т.Б. Проблемы компетентностного подхода в среднем и высшем образовании: сб. науч. тр. / под ред. Т. Б. Гребенюк. - Калининград: Изд-во Рос. гос. ун-та, 2008. - 151с.
6. Коджаспирова Г.М. Словарь по педагогике. - М.: ИКЦ Март, 2005.-448 с.
7. Вишнякова С.М. Профессиональное образование: Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. - М.: НМЦ СПО, 1999. - 538с.
8. Вольфовська Т. Комунікативна компетентність молоді як одна з передумов досягнення життєвої мети // Шлях освіти – 2001. - №3. – С. 13-16.

9. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів // Біологія і хімія в шк.. – 2003. - №2. – С. 8-9.

10. Болотов В. А., Сериков В. В. Компетентностная модель от идеи к образовательной программе //Педагогика. – 2003. № 10. С. 8-14.

11. Зыгматович С. В. Компетентностный подход к профессиональной подготовке будущих библиотекарей. – www.gpntb.ru

12. Hutmacher W. Key competencies for Europe // Report of the Symposium Berne, Switzerland 27-30 March, 1996. Council for Cultural Cooperation (CDCC) // Secondary Education for Europe Strasburg, 1997

13. Гейхман Л. К. Интерактивное обучение общению. Общепедагогический подход: автореф. Дис. Д-ра пед. наук. – Екатеринбург, 2003.

14. Hymes D. On Communicative Competence. University of Pennsylvania Press, 1971.

15. Гез. Н. И. Формирование коммуникативной компетенции как объект зарубежных методических исследований // Иностранные языки в школе. – 1985. - №2. С. 17-24.

16. Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс лекций: пособие для студентов пед. вузов и учителей. - М.: Просвещение, 2006. - 239с

17. Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology: учеб. Пособие для вузов. - М.: Дрофа, 2007. - 253с

Свирипчук Ирина Алимовна. Иноязычная профессионально-техническая компетентность как фактор успешной профессиональной деятельности специалиста. Аннотация. Статья освещает проблему формирования иноязычной профессионально-технической компетентности. Поскольку активные интеграционные процессы в постиндустриальном обществе способствуют интенсивному росту

международной мобильности специалистов, способность профессионально компетентно решать рабочие вопросы в ситуациях иноязычного общения играет важную роль в деятельности технических специалистов. В статье уделяется внимание компетентностному подходу в обучении, расширяется его понятие и освещаются проблемы, стоящие в рамках его реализации. Особое внимание уделяется компетентности и компетенции, дается их определение и характеристики. В статье приводятся ключевые компетенции, которыми должны владеть молодые европейцы. Анализируются и уточняются понятия «коммуникативная компетентность» и «профессиональная компетентность», рассматриваются составные коммуникативной компетенции, так как, согласно современной концепции обучения иностранным языкам, приоритетной целью процесса обучения является формирование коммуникативной компетенции. Коммуникативная компетентность рассматривается как одна из составляющих профессионализма, которая включает знание иностранного языка и высокий уровень культуры речи. Ключевые слова: иноязычная коммуникативная компетентность, компетентность, компетенция, компетентностный подход.

Iryna Svirepchuk. The foreign language professional technique communicative competence as the factor of successful professional activity of the specialist. Annotation: The article deals with the problem of formation of foreign language professional technical competence as the active integration processes in postindustrial society promote the active growth of international mobility of specialists. The ability to solve professional problems in situation of foreign language communication plays an important role in the activity of technical specialists. The article lights the question of competent approach in education, widens its notion and throws the light upon the questions connected with its realization. The special attention is paid to the competence. The article adduces the competences which young Europeans must have, analyses and

makes more exact the notions “communicative competence” and “professional competence” and considers the constituents of the communicative competence since the prior aim of the educational process is the formation of the communicative competence. Key words: foreign language communicative competence, competence, competence approach.